

İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA MƏHKƏMƏSİ

BİRİNCİ BÖLMƏ

HACILI AZƏRBAYCANA QARŞI

(6984/06 nömrəli şikayət)

QƏRAR

STRASBURQ

10 yanvar 2012-ci il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində təsbit edilmiş qaydada qəti qüvvəyə minəcəkdir. Qərarda redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

Hacılının Azərbaycanla qarşı işi üzrə,

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (Birinci Bölmə) aşağıdakı tərkibdə:

Sədrlik edən - Nina Vajiç,
Hakimlər -
Elizabet Steyner,
Xanlar Hacıyev,
Miryana Lazarova Traykovska,
Julia Laffranq,
Linos-Aleksandr Sisilianos,
Erik Mose,
və Bölmə katibi – Søren Nilsen,

6 dekabr 2011-ci ildə şikayətə qapalı məhkəmə iclasında baxaraq,

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ:

PROSEDUR MƏSƏLƏLƏRİ

1. Bu iş Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı cənab Arif Mustafa oğlu Hacılının (“ərizəçi”) İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanın 34-cü maddəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasına qarşı 1 fevral 2006-cı ildə təqdim etdiyi şikayət (6984/06 nömrəli) ilə başlanmışdır.

2. Ərizəçi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən hüquqşünas cənab İ.Əliyev, Azərbaycan Hökuməti (“Hökumət”) səlahiyyətli nümayəndəsi cənab Ç.Əsgərov tərəfindən təmsil olunmuşlar.

3. Ərizəçi əsasən namizədliyini irəli sürdüyü seçki dairəsində parlament seçkilərinin nəticələrinin etibarsız sayılması ilə Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsində təsbit edilmiş seçki hüquqlarının pozulduğunu iddia etmişdir.

4. 21 oktyabr 2008-ci ildə Birinci Bölmənin sədri şikayət barədə Hökumətə məlumat vermək qərarına gəlmişdir. Həmçinin, şikayətin mümkünlüyü və mahiyyəti barədə eyni vaxtda qərar çıxarmaq qəti edilməmişdir (29-cu maddənin 1-ci bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1962-ci ildə anadan olmuşdur və Bakıda yaşayır. O, Milli Məclisə 6 noyabr 2005-ci il seçkilərində müxalifətin Azadlıq blokunun namizədi qismində iştirak etmişdir.

6. Ərizəçinin namizədliyi birməndatlı 110 sayılı Zaqatala Seçki Dairəsi üzrə Dairə Seçki Komissiyası ("DSK") tərəfindən qeydə alınmışdır.

7. Dairədə ümumilikdə qırx bir seçki məntəqəsi olmuşdur. Seçki gününün sonunda ərizəçi bütün qırx bir Məntəqə Seçki Komissiyası ("MənSK") tərəfindən tərtib olunmuş səsvermənin nəticələrinə dair protokolların surətlərini əldə edə bilmişdir. Ərizəçinin əldə etdiyi MənSK-ların səsvermənin nəticələrinə dair protokollarının surətlərinə görə o, dairə üzrə səslərin əksəriyyətini qazanmışdır.

8. 7 noyabr 2005-ci ildə ərizəçi Mərkəzi Seçki Komissiyasına ("MSK") şikayət edərək iddia etmişdir ki, səsvermənin nəticələrinə dair MənSK-ların bütün protokolları DSK-ya təqdim edildikdən sonra 23, 24 və 25 sayılı seçki məntəqələri üzrə səsvermənin nəticələrinə dair protokollarda onun rəqiblərindən birinin xeyrinə saxtakarlıq edilmişdir.

9. 14 noyabr 2005-ci ildə MSK ərizəçinin şikayətinin quruma daxil olduğunu təsdiq etmiş və həmçinin ona məlumat vermişdir ki, Komissiya 12 noyabr 2005-ci ildə bütünlükdə 110 sayılı Zaqatala Seçki Dairəsi üzrə seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair qərar qəbul etmişdir. Qərarla qeyd edilirdi:

"Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin 19.4-cü, 19.14-cü, 25.2.22-ci, 28.4-cü, 100.12-ci və 170.2.2-ci, Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin təsdiq edilməsi və qüvvəyə minməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 27 may 2003-cü il tarixli Qanununun 3.5-ci və 3.6-cı maddələrinə uyğun olaraq qərara alır:

1. 6 noyabr 2005-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə keçirilmiş seçkilərlə əlaqədar 110 sayılı Zaqatala Seçki Dairəsinin 1, 2, 6, 8, 10, 15, 17, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 31, 33, 34, 36, 37 və 40 sayılı seçki məntəqələri üzrə səsvermənin nəticələrinə dair protokollarda yolverilməz düzəlişlər edildiyindən, habelə yol verilən qanun pozuntuları seçicilərin iradəsini müəyyənləşdirməyə imkan vermədiyindən, həmin məntəqələr üzrə səsvermənin nəticələri etibarsız hesab edilsin.

2. Seçki dairəsi üzrə səsvermənin nəticələri etibarsız sayılmış seçki məntəqələrinin sayı həmin seçki dairəsində olan seçki məntəqələrinin ümumi sayının 2/5 hissəsindən çoxunu və həmin seçki məntəqəsində qeydə alınmış seçicilərin sayı seçki dairəsi üzrə qeydə alınmış seçicilərin ümumi sayının 1/4 hissəsindən çoxunu təşkil etdiyindən, 110 sayılı Zaqatala Seçki Dairəsi üzrə seçkilərin nəticələri etibarsız hesab edilsin.

10. 14 noyabr 2005-ci ildə ərizəçi bu qərardan Apellyasiya Məhkəməsinə şikayət verərək MSK-nın qərarının dəlillərinin yanlış olduğunu bildirmişdir. O qeyd etmişdir ki, MSK-nın qərarında on doqquz seçki məntəqəsi üzrə səsvermənin nəticələrinə dair protokollarda yolverilməz düzəlişlər edildiyi bildirilsə də, əslində yalnız üç seçki məntəqəsi üzrə protokollara belə düzəlişlər edilmişdir (23, 24 və 25 sayılı seçki məntəqələri). Digər seçki məntəqələri üzrə protokollara gəlincə, həmin protokolların ərizəçidə olan surətlərində hər hansı belə düzəliş və ya dəyişiklik olmamışdır. MənSK-ların bu protokollarına görə (23, 24 və 25 sayılı seçki məntəqələri üzrə protokollar istisna olmaqla) o, dairə üzrə səsələrin əksəriyyətini qazanmışdır. Ərizəçi məhkəmədən MSK-nın 12 noyabr 2005-ci il tarixli qərarını ləğv edərək onu dairə üzrə seçilmiş namizəd elan etməyi xahiş etmişdir.

11. 14 noyabr 2005-ci ildə keçirilmiş məhkəmə iclasında Apellyasiya Məhkəməsinin hakimləri MənSK-ların səsvermənin nəticələrinə dair protokolları və DSK-nın seçkilərin nəticələrinə dair protokollarının əsillərini müstəqil olaraq araşdırmamış və ərizəçi tərəfindən çağırılmış şahidləri dindirməmişlər. Apellyasiya Məhkəməsi MSK-nın qərarındakı dəlilləri təkrarlayaraq onun qərarını qüvvəsində saxlamış və bu dəlillər əsasında seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasının qanunauyğun olduğunu qəbul etmişdir.

12. Ərizəçi bu qərardan kassasiya şikayəti vermişdir. Apellyasiya Məhkəməsinə verdiyi şikayətində irəli sürdüyü arqumentlərdən başqa ərizəçi, *inter alia*, Apellyasiya Məhkəməsinin iş üzrə əsas sübutları müstəqil surətdə araşdırmaqdan imtina etməklə MSK-nın dəlillərini fakt kimi qəbul etməsindən də şikayət etmişdir. O, həmçinin MSK-nın Seçki Məcəlləsinin 108.4-cü maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq səsələrin yenidən hesablanması məsələsini nəzərdən keçirməməsi və Məcəllənin 112.8-ci maddəsinə uyğun olaraq maraqlı tərəf kimi iclasa çağırılmaması və izahat verə bilməməsi ilə bağlı şikayət etmişdir.

13. 23 noyabr 2005-ci ildə Ali Məhkəmə ərizəçinin şikayətini rədd etmiş və Apellyasiya Məhkəməsinin qərarının qanunauyğun olmasını qəbul etmişdir.

14. 1 dekabr 2005-ci ildə Konstitusiyaya Məhkəməsi ərizəçinin namizədliyini irəli sürdüyü dairə də daxil olmaqla seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayıldığı bütün dairələr üzrə təkrar seçkilərin 13 may 2006-cı ildə keçirilməsi barədə qərar qəbul etmişdir.

II. MÜVAFİQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK VƏ BEYNƏLXALQ HESABATLAR

A. Seçki Məcəlləsi

15. Seçki gününün sonunda seçki məntəqəsində səslər hesablandıqdan sonra Məntəqə Seçki Komissiyası ("MənSK") səsvermənin nəticələrinə dair 3 nüsxədə protokol tərtib edir (106.1-106.6-cı maddələr). MənSK-nın protokolunun 1 nüsxəsi digər müvafiq sənədlər ilə birlikdə 24 saat ərzində DSK-ya göndərilir (106.7-ci maddə). DSK MənSK-nın protokolunun qanuna uyğunluğunu və protokolda hər hansı uyğunsuzluğun mövcud olub-olmamasını yoxlayır (107.1-ci maddə). Dairə Seçki Komissiyasının protokolu Məntəqə Seçki Komissiyalarının protokollarında olan bütün məlumatların ümumiləşdirilməsi əsasında səsvermə günündən 2 gün keçənədək tərtib edilir (107.2-ci maddə). Sonra DSK-nın protokolunun 1 nüsxəsi digər müvafiq sənədlər ilə birlikdə 2 gün ərzində MSK-ya göndərilir (107.4-cü maddə). MSK DSK protokolunun qanuna uyğunluğunu, protokolda hər hansı uyğunsuzluğun mövcud olub-olmamasını yoxlayır (108.1-ci maddə) və sonra seçkilərin ümumi yekunları haqqında protokol tərtib edir (108.2-ci maddə).

16. Mərkəzi Seçki Komissiyası Dairə Seçki Komissiyaları tərəfindən təqdim edilmiş protokollarda (onlara əlavə edilən digər sənədlər də daxil olmaqla) səsvermə günündən başlayaraq ən geci 4 gün müddətində səhvlər, yolverilməz düzəlişlər və uyğunsuzluqlar aşkar etdikdə, müvafiq seçki dairəsində səslərin yenidən hesablanması haqqında qərar qəbul edə bilər (108.4-cü maddə).

17. Qeydə alınmış namizədin seçilməsinin etibarsız sayılması barədə müraciətə baxılarkən seçki komissiyası vətəndaşların və vəzifəli şəxslərin məlumatını dinləmək, zəruri sənəd və materialları tələb etmək və almaq hüququna malikdir (112.8-ci maddə).

18. Seçilməyən namizədlərə seçilməkdə kömək göstərilməsi ilə əlaqədar baş verən pozuntular aşkar edildikdə, onlar seçkilərin yekunları barəsində qərarın ləğv edilməsi üçün əsas sayıla bilməz. (114.5-ci maddə).

19. Birmandatlı seçki dairəsi üzrə səsvermə zamanı səsvermənin nəticələri etibarsız sayılmış seçki məntəqələrinin sayı həmin seçki dairəsində olan seçki məntəqələrinin ümumi sayının 2/5 hissəsindən çoxunu təşkil etdikdə və həmin seçki məntəqələrində qeydə alınmış seçicilərin sayı seçki dairəsi üzrə qeydə alınmış seçicilərin ümumi sayının 1/4-dən çoxunu təşkil etdikdə, Dairə Seçki Komissiyası və ya Mərkəzi Seçki Komissiyası birmandatlı seçki dairəsi üzrə seçkiləri etibarsız sayır (170.2.2-ci maddə).

20. Seçki Məcəlləsinin 106.3.6-cı maddəsinin seçkilər zamanı qüvvədə olmuş əvvəlki redaksiyasına görə seçki gününün sonunda seçki məntəqəsində səslərin ilkin hesablanması zamanı seçki qutusunda lazımı qaydada zərflə qoyulmamış bülleten aşkar edilərsə, həmin bülleten etibarsız sayılırdı. 106.3.6-cı maddə sonradan 2 iyun 2008-ci ildə ləğv edilmişdir.

B. Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatının Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Bürosunun (ATƏT/DTİHB) Seçkiləri Müşahidə Missiyasının 6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərinə dair Yekun Hesabatı (Varşava, 1 fevral 2006-cı il)

21. Hesabatın müvafiq hissələrində qeyd edilir:

"Dairələr üzrə ümumi nəticələrin qanunla nəzərdə tutulmuş müddət ərzində açıqlanmasına baxmayaraq, məntəqələr üzrə təfəsilatlı nəticələr DSK-ların MSK ilə kompüter şəbəkəsi vasitəsilə əlaqəsi olmasına baxmayaraq yalnız seçkidən dörd gün sonra, 10 noyabr tarixdə elan edildi. Bu, namizədlər və müşahidəçilərin nəticələrin düzgün elan edilib-edilməməsini yoxlamasına çətinlik törətdi. İki dairənin, 9 və 42 sayılı dairələrin protokolları ümumiyyətlə ictimaiyyət üçün açıqlanmadı...

MSK Seçki Məcəlləsinin 170.2-ci maddəsinə əsasən dörd dairənin (110 sayılı Zaqatala Seçki Dairəsi də daxil olmaqla) nəticələrini ləğv etdi. Bu maddəyə görə DSK və ya MSK seçki dairəsində olan seçki məntəqələrinin ümumi sayının 2/5 hissəsindən çoxunda səsvermənin nəticələrini ləğv edərsə və həmin seçki məntəqələrində qeydə alınmış seçicilərin sayı seçki dairəsi üzrə qeydə alınmış seçicilərin ümumi sayının 1/4-dən çoxunu təşkil edərsə, bu zaman bütün dairə üzrə seçkilərin nəticələri ləğv edilir...

Ən azıiki DSK (9 və 42 sayılı) sədri səsvermə günü seçki pozuntularına yol verdiklərinə görə vəzifələrindən azad edilmişlər. Seçki sənədlərini saxtalaşdırdıqlarına görə iki DSK sədri həbs edilmiş və məhkum edilmişlər... MSK 29 MənSK üzrə materialları mümkün cinayət tərkibinin olması səbəbi ilə Baş Prokurorluğa göndərmişdir...

MSK tərəfindən dörd dairədə ümumi nəticələrin ləğvi prosesinin kifayət qədər əsası və ya dəlil bazası yox idi və proses şəffaf deyildi. Bu dörd dairədə nəticələrin etibarsız sayılmasına dair MSK-nın qərarlarına görə "protokollarda yolverilməz düzəlişlər edilmiş və qanun pozuntularına yol verilmişdir ki, bunun nəticəsində seçicilərin iradəsini müəyyən etmək mümkün deyildi". Lakin bu nəticənin faktı söykənən heç bir əsası göstərilməmişdi...

Bundan başqa, MSK nəticələri etibarsız elan edərək ilk faktlarla bağlı sorğu göndərməmiş (Seçki Məcəlləsinin 170.2-ci maddəsi ilə tələb olunduğu kimi) və Seçki Məcəlləsinin 108.4-cü maddəsinə əməl etməmişdir. 108.4-cü maddəyə əsasən DSK tərəfindən təqdim olunmuş protokollarda “səhvlər, yolverilməz düzəlişlər və uyğunsuzluqlar” aşkar edilərsə, MSK-nın həmin DSK-da səslərin yenidən sayılması barədə qərar qəbul etmək hüququ vardır. DSK və MənSK-ların protokolları MSK-nın iclaslarında araşdırılmamış və ya nəzərdən keçirilməmişdi. Seçki məntəqələrində nəticələrin ləğv edilməsi və eləcə də protokolun etibarsız sayılması sadəcə hər hansı MSK üzvünün çıxardığı nəticə əsasında baş verirdi. Bir MSK üzvünün protokolda çatışmazlıq olması barədə yürütdüyü mühakimə iddia edilən çatışmazlıq barədə izahat verilmədən və ya verilmiş səsələrin müəyyənləşdirilməsi aparılmadan baş vermiş fakt kimi qəbul edilirdi. Beləliklə, dörd dairənin heç birində nəticələrin ləğvi üçün açıq şəkildə təqdim edilmiş faktiki əsas yox idi. Bu isə xüsusilə narahatlıq doğurur, belə ki, MSK bu dairədə iddia edilən pozuntular haqqında az sayda şikayət qeydə almışdı....

Seçkidə sonrakı mübahisələrə məhkəmələrdə baxılması zamanı hüquqi bazaya geniş şəkildə etinasızlıq göstərilmişdi və proses beynəlxalq aləmdə qəbul edilmiş normalara cavab vermirdi.... Əksər hallarda şikayət və müraciətlər həm Apellyasiya Məhkəməsi, həm də Ali Məhkəmə tərəfindən ya dəlillər nəzərdən keçirilmədən təmin edilməmiş, ya da əsassız sayılaraq rədd edilmişdi.

Müxalifət MSK-nın 9, 42 və 110 sayılı dairələrdəki nəticələri ləğvindən şikayət vermişdi. Apellyasiya Məhkəməsi heç bir araşdırma aparmadan və ya MənSK-ların protokolları kimi əsas sənədləri və dəlilləri nəzərdən keçirmədən MSK-nın bu üç qərarını qüvvədə saxladı. 9 sayılı dairədə şikayətçi MSK tərəfindən Baş Prokurorluğa göndərilmiş protokolların yoxlanılması ilə bağlı Apellyasiya Məhkəməsinə müraciət etdi. Bu müraciət təmin edilmədi. 42 sayılı dairədə eynilə bu cür müraciət edildi və məhkəmə yenidən müraciəti təmin etmədi və qərar çıxardı ki, qanunla müəyyən edilmiş müddət ərzində protokolları Baş Prokurorluqdan almaq mümkün deyil. MSK etibarsız hesab edilmiş protokollardakı spesifik səhvlər barədə və ya protokollardakı hansı səhvlərin onların etibarsız hesab edilməsi üçün kifayət etməsi barədə heç bir izahat və ya hər hansı məlumat verə bilmədi....

Ali Məhkəmədə işlərə baxılması zamanı yuxarıda qeyd edilmiş çatışmazlıqlar aradan qaldırılmadı. Ali Məhkəmə MSK-nın bütün qərarlarını qüvvədə saxladı.”

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. ŞİKAYƏTİN KONVENSIYANIN 37-ci MADDƏSİNƏ UYGUN OLARAQ BAXILACAQ İŞLƏRİN SİYAHISINDAN ÇIXARILMASINA DAİR HÖKUMƏTİN VƏSATƏTİ

22. Hökumət 26 oktyabr 2010-cu ildə Məhkəməyə məktub ünvanlayaraq hazırkı ərizəçi cənab Arif Hacılı da daxil olmaqla səkkiz fərqli şikayətdə qaldırılmış məsələlər ilə bağlı işlərin həlli məqsədi daşıyan birtərəfli bəyanat barədə məlumat vermişdir. Bəyanatda deyilir:

“Azərbaycan Respublikasının Hökuməti *Namət Əliyev Azərbaycana qarşı* işi üzrə Məhkəmənin qərarını (18705/06 nömrəli şikayət, 8 aprel 2010-cu il) nəzərə alaraq birtərəfli bəyanat vasitəsilə Yaqub Məmmədov (24506/06 nömrəli şikayət), Arif Hacılı (6984/06 nömrəli şikayət), Mirmahmud Fətayev (40318/06 nömrəli şikayət), Fuad Mustafayev (19552/06 nömrəli şikayət), İsa Qəmbər (4741/06 nömrəli şikayət), Elçin Rzayev (22457/06 nömrəli şikayət), Eldar Namazov (22564/06 nömrəli şikayət), İlham Hüseyn (36105/06 nömrəli şikayət) Azərbaycana qarşı işlərində ərizəçilərin 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozulduğunu etiraf etmək istəyir.

Hökumət hər bir ərizəçiyə dəymiş mənəvi ziyan və onların məhkəmə xərc və məsrəflərinə görə ümumilikdə 9.100 avro məbləğində kompensasiyanın ödənilməsinə hazırdır. Bu məbləğ tətbiq edilə biləcək hər hansı vergidən azaddır və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 37-ci maddəsinə müvafiq olaraq şikayətin baxılacaq işlərin siyahısından çıxarılmasına dair qərarın qəbul edilməsi barədə məlumatın verildiyi gündən sonra üç ay ərzində ödəniləcəkdir. Yuxarıda qeyd edilən müddətin keçməsindən sonra ödənilməyən məbləğə görə Avropa Mərkəzi Bankının dərəcəsinə uyğun olaraq faiz dərəcəsi ödəniləcək və bura üz faiz əlavə ediləcəkdir.

Hökumət hesab edir ki, bu məbləğ mübahisə olunan pozuntular ilə pozulmuş hüquqların bərpası üçün adekvat vasitə və qənaətbəxş kompensasiyadır.

Hökumət qeyd edir ki, şikayətlərə seçki komissiyaları tərəfindən baxılması prosedurunun təkmilləşdirilməsi üçün Avropa Şurası Venesiya Komissiyasının tövsiyələrinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində dəyişiklik edilmişdir. Eyni zamanda Hökumət gələcəkdə seçki pozuntuları ilə bağlı bütün şikayətlərə ölkə daxilində səmərəli şəkildə baxılmasının təmin edilməsi üçün müvafiq təlimatlar veriləcəyi və bütün zəruri tədbirlərin görülməyi barədə üzərinə öhdəlik götürür. Bundan əlavə, Azərbaycan Hökuməti tərəfindən ölkədəki seçki prosesinə dəstək olmaq üçün Avropa Şurası ilə birgə “Azərbaycanda 2010-cu ilin noyabrında keçiriləcək parlament seçkilərinə Avropa Şurasının dəstəyi üzrə Fəaliyyət Planı” qəbul edilmişdir. Bu sənəddə görülməsi nəzərdə tutulan müxtəlif tədbirlər (siyasi, qanunvericilik, treyninq, mətbuat məsələləri, seçicilərin maarifləndirilməsi və s.) öz əksini tapmışdır. Xüsusilə, Məhkəmənin *Namət Əliyev Azərbaycana qarşı* işi üzrə qəbul etdiyi qərarı və onun presedent hüququ, həmçinin Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsi əsasında Azərbaycana qarşı Məhkəməyə edilmiş şikayətlər nəzərə alınaraq ölkə qanunvericiliyində şikayətlərə baxılması üçün

müəyyən edilmiş sistemin təkmilləşdirilməsi məqsədilə seçki komissiyalarının üzvləri və hakimlər üçün müxtəlif treyninqlər və seminarlar keçiriləcəkdir. Şikayətlərin cinayət-hüquqi aspektləri ilə bağlı prokurorlar üçün ayrıca seminar keçiriləcəkdir...

Hökumət hesab edir ki, Məhkəmənin Azərbaycan Respublikası ilə bağlı bu iş və buna oxşar digər işlər üzrə çıxardığı qərarların icrasına Nazirlər Komitəsi tərəfindən nəzarət edilməsi bu sahədə irəliləyişlərin əldə olunmasının təmini üçün münasib mexanizmdir. Bununla bağlı bu proses üzrə zəruri əməkdaşlıq davam etdiriləcəkdir.

Yuxarıdakıları nəzərə alaraq Hökumət hesab edir ki, hazırkı işin halları Məhkəməyə şikayətə baxılmasını davam etdirməmək üçün Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndinin c) yarım bəndində qeyd edildiyi kimi "istənilən digər səbəb" in mövcud olması və bundan əlavə, işə baxılmasının davam etdirilməsi üçün 37-ci maddənin 1-ci bəndində təsbit edildiyi kimi ümumi xarakterli səbəblərin mövcud olmaması nəticəsinə gəlmək üçün imkan verir. Buna görə də, Hökumət Məhkəməni şikayətləri baxılacaq işlərin siyahısından çıxarmaq barədə qərar qəbul etməyə dəvət edir."

23. 9 noyabr 2010-cu il tarixli məktubda yuxarıda qeyd olunan ərizəçilər, o cümlədən hazırkı iş üzrə ərizəçi birtərəfli bəyanatda əks olunmuş şərtlərin qənaətbəxş olmadığını bildirmişlər.

24. Məhkəmə yuxarıda qeyd olunmuş birtərəfli bəyanatda istinad edilmiş səkkiz işdən yeddisi üzrə Hökumətin bu bəyanatda irəli sürdüyü şərtləri qəbul etmiş və müvafiq ərizəçilərin seçki hüquqlarının pozulması ilə bağlı şikayətlərə dair işlərin baxılacaq işlərin siyahısından çıxarılmasına dair qərar qəbul etmişdir (baxın: *Qəmbər və digərləri* (qərardad), 4741/06, 19552/06, 22457/06, 22654/06, 24506/06, 36105/06 və 40318/06 nömrəli şikayətlər, 9 dekabr 2010-cu il).

25. Lakin Məhkəmə aşağıdakı səbəblərə görə hazırkı iş üzrə eyni nəticəyə gələ bilməz.

26. Məhkəmə təkrar edir ki, müəyyən hallarda hətta ərizəçi işə baxılmasının davam etdirilməsini arzu edərsə belə, 27-ci maddənin 1-ci bəndinə uyğun olaraq cavabdeh Hökumətin birtərəfli bəyanatı əsasında şikayəti baxılacaq işlərin siyahısından çıxara bilər. Bu baxımdan Məhkəmə bəyanatı presedent hüququndan irəli gələn prinsiplər, xüsusilə belə işlər üzrə qiymətləndirilməli olan bir sıra amillərin təsbit edildiyi *Tahsin Acar* qərarı (*Tahsin Acar Türkiyəyə qarşı* (ilkin məsələlər) [GC], 26307/95 nömrəli şikayət, 74-77-ci bəndlər, İHAM 2003-VI) fonunda diqqətlə araşdıracaq. Bu müvafiq amillərin siyahısı qəti deyil və bura cavabdeh Hökumətin öz birtərəfli bəyanatında Konvensiyanın iddia olunan pozuntusunun törədilməsini etiraf edib-etmədiyi məsələsi və əgər edərsə, belə etirafın dairəsi və ərizəçinin pozulmuş hüququnun bərpa edilməsi üçün təklif olunan vasitələr də daxildir (yenə orada, 76-cı bənd).

27. Hazırkı işə gəlinə, Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət səkkiz şikayət üzrə işlərin *Namət Əliyev işi* (baxın: *Namət Əliyev Azərbaycana qarşı*, 18705/06 nömrəli şikayət, 8 aprel 2010-cu il) ilə oxşarlığını əsas gətirərək bu ərizəçilərin (hazırkı iş üzrə ərizəçi də daxil olmaqla) 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozulduğunu etiraf etmişdir. Bundan əlavə, Hökumət bütün bu işlər üzrə *Namət Əliyev işi* üzrə qərarın icra edilməsi çərçivəsində planlaşdırılan ümumi xarakterli tədbirlər ilə eyni tədbirlərin həyata keçirilməsi öhdəliyini üzərinə götürür. Buradan belə görünür ki, *Namət Əliyev* işinə xüsusi olaraq istinad edilməsinin məqsədi Hökumətin etirafının dairəsini 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsinin həmin iş üzrə müəyyən edilmiş pozuntu növü ilə məhdudlaşdırmaqdır.

28. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, *Namət Əliyev işi* ilə eyni məsələlərin qaldırıldığı digər yeddi işdən fərqli olaraq hazırkı iş Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsində təsbit edilmiş hüquqlara müxtəlif növ müdaxilələr ilə bağlıdır. Xüsusilə, *Namət Əliyev işindəki* və birtərəfli bəyanatda istinad edilmiş digər yeddi işdəki ərizəçilər seçki günündən əvvəl və seçki günü baş vermiş seçki pozuntuları ilə bağlı şikayətlərinə baxılması üçün ölkə daxilində mövcud olan sistemin səmərəsizliyindən şikayət etdikləri halda, hazırkı iş üzrə ərizəçi namizədliyini irəli sürdüyü seçki dairəsi üzrə seçkilərin nəticələrinin əsassız ləğv olunmasından şikayət etmişdir.

29. Buna görə də, Hökumətin birtərəfli bəyanatının məzmunu və dairəsi, həmçinin hansı kontekstdə verildiyi nəzərə alınaraq Məhkəmə hesab edir ki, bu bəyanatda hazırkı şikayətdə baş verməsi iddia olunan konkret pozuntunun tam etirafı əks olunmamışdır. Belə olan halda Məhkəmə qərara gəlir ki, birtərəfli bəyanat Konvensiya və onun Protokollarında təsbit edilmiş insan hüquqlarına hörmət edilməsinin Məhkəmədən işə baxılmasını davam etdirməyi tələb etməməsi üçün kifayətedici əsas yaratmır.

30. Buna görə də, Məhkəmə Hökumətin Konvensiyanın 37-ci maddəsinə uyğun olaraq şikayətin baxılacaq işlərin siyahısından çıxarılmasına dair vəsatətini təmin etmir və bu səbəbdən şikayətin mümkünlülük və mahiyyəti ilə bağlı məsələlərin araşdırılması davam etdiriləcəkdir.

II. KONVENSIYANIN 1 SAYLI PROTOKOLUNUN 3-cü MADDƏSİNİN POZULMASI İDDİASI

32. Məhkəmə hesab edir ki, bu işdə yalnız Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsinin pozulması məsələsinə baxılmalıdır və Konvensiyanın 13-cü maddəsinin pozuntusu iddialarına ayrıca olaraq baxılmasına ehtiyac yoxdur. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsində bildirilir:

A. Mümkünlük

34. Ərizəçi buna öz etirazını bildirmişdir.

36. Məhkəmə şikayətin Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin a) yarım-bəndinə əsasən açıq-aşkar əsassız olmadığını və ona baxılmasının digər əsaslara görə də qeyri-mümkün olmadığını qeyd edir. Buna görə də, şikayət baxılması üçün mümkün hesab edilir.

1. Tərəflərin izahatları

38. Ərizəçinin MSK-nın səslərin yenidən hesablanması təmin etməməsi barədə şikayətinə gəlincə, Hökumət bildirmişdir ki, Seçki Məcəlləsinin 108.4-cü maddəsi MSK-dan bütün hallarda səslərin yenidən hesablanmasını tələb etmir. Bu maddə hər bir konkret halda səslərin yenidən hesablanmasına zərurət olub-olmaması barədə qərar qəbul etmək üçün MSK-ya səlahiyyət verir. Hökumət daha sonra qeyd etmişdir ki, hazırkı işdə səslərin yenidən hesablanması mümkün olmamışdır, belə ki, seçkilər zamanı qüvvədə olmuş Seçki Məcəlləsinin 106.3.6-cı maddəsinə (bu müddəa 2008-ci ildə qüvvədən düşmüşdür) görə zərflərdə olmayan bülletenlər etibarsız hesab edilirdi. MSK-ya təqdim edilmiş bütün bülletenlər müvafiq seçki məntəqəsində ilkin hesablanmadan sonra zərfdən çıxarıldığına və yenidən zərfə qoyulmadığına görə bu bülletenlərin yenidən sayılması mümkün deyildi.

39. Hökumət bildirmişdir ki, səsvermənin nəticələrinə dair protokolların saxtalaşdırılması MSK tərəfindən bu protokollar əsasında seçicilərin əsl iradəsinin müəyyənləşdirilməsini mümkünəş etmişdir. Səslərin hesablanmasının sənədləşdirilməsi prosesinə belə müdaxilə insanların fikirlərini azad ifadə etmələrinə mane olmuş və buna görə də MSK düzgün olaraq ərizəçinin dairəsində seçkilərin nəticələrini etibarsız saymışdır. Bu addım yalnız seçicilərin ifadə etdikləri iradə nəticəsində seçilmiş namizədlərin onları parlamentdə təmsil etmələrinin təmin edilməsi kimi qanuni məqsəddən irəli gəlirdi.

40. Ərizəçi bildirmişdir ki, o, seçkilərdə böyük səs fərqi ilə inamlı qələbə qazanmışdır. Ərizəçi iddia etmişdir ki, əldə edə bildiyi MənSK-ların səsvermənin nəticələrinə dair müvafiq protokollarına görə o, dairə üzrə ən çox səs qazanan namizəd olmuşdur. Bundan əlavə, ərizəçi bildirmişdir ki, seçkilərdən dərhal sonra mətbuat tərəfindən dərc edilmiş seçkilərin “ilkin” nəticələrində o, dairədən deputat seçilmiş namizəd kimi göstərilmişdir.

41. Ərizəçi MSK-nın qərarının əsaslandırılmadığını və məsələnin MSK tərəfindən araşdırılması və müvafiq qərarın qəbul edilməsi zamanı bir namizəd və maraqlı tərəf kimi əsas prosessual hüquqlarını həyata keçirmək imkanından məhrum olduğunu bildirmişdir. MSK-nın qərarından şikayətlərə ölkə məhkəmələri tərəfindən baxılması səmərəsiz olmuşdur.

42. Ərizəçi daha sonra bildirmişdir ki, səsvermənin nəticələrinə dair protokollara edilməsi iddia olunan bütün yolverilməz düzəlişlər onun deyil, opponentlərinin lehinə olmuşdur. Buna baxmayaraq, MSK Seçki Məcəlləsinin 114.5-ci maddəsinə əməl etməmişdir. Bu maddə seçki prosesində edilmiş qanun pozuntularının seçilmiş namizədin deyil, digərlərinə kömək etmək məqsədilə edildiyi aşkar olunduğu təqdirdə səsvermənin nəticələrini etibarsız saymağa imkan vermir. Hər bir halda edilməsi iddia olunan qanunsuz düzəlişlərin əksəriyyəti “texniki xarakterli” olmuş, verilmiş səsələrin ümumi sayına dair rəqəmlərə təsir göstərməmişdir və buna görə də onlar seçicilərin əsl iradəsini müəyyənləşdirməyə mane ola bilməzdi.

43. Səsələrin yenidən hesablanması mümkün olmamasına dair Hökumətin arqumentləri ilə bağlı ərizəçi qeyd etmişdir ki, Hökumətin Seçki Məcəlləsinin əvvəlki 106.3.6-cı maddəsinə istinad etməsi yanlışdır, belə ki, bu müddəə seçki gününün sonunda içərisində bülletenlər olan zərflərin seçki qutularından götürülərək məntəqədə sayılması ilə bağlı tətbiq edilirdi və MSK üzvlərinin iştirakı ilə səsələrin yenidən hesablanması prosesinə aid deyildi. Hər bir halda ərizəçi işin hallarına görə səsələrin yenidən hesablanması heç bir zərurət olmadığını bildirmişdir, belə ki, əldə olan sənədlər onun seçkilərdə qələbə qazanmasını şübhə altına almır.

44. Ərizəçi bildirmişdir ki, bütün seçki dairəsi üzrə seçkilərin nəticələrini etibarsız saymaq üçün heç bir qanuni əsas olmamışdır. Hazırkı işdə belə bir qərarın qəbul edilməsi mahiyyət etibarilə o deməkdir ki, ölkənin seçki sistemi bir və ya bir neçə təsadüfi fərdlərə sadəcə səsvermənin nəticələrinə dair protokollara cüzi düzəlişlər etməklə on minlərlə seçicinin fikrini kölgə altına almağa imkan verir. Bu isə hazırkı Hökumətə imkan verir ki, seçki komissiyasının rəsmisinin sadəcə səsvermənin nəticələrinə dair protokolda saxtakarlıq etməsi ilə müxalifətdən olan namizədin parlamentə deputat seçilməsinin qarşısını alsın. Bu zaman səsvermənin nəticələri etibarsız sayılır və seçki komissiyasının rəsmisinə törətdiyi saxtakarlığa görə yüngül cəza verilir.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

29. İlk baxışdan 1 saylı Protokolun 3-cü maddəsi Konvensiya və Protokollarda nəzərdə tutulmuş digər hüquqlardan fərqli görünür, belə ki, bu müddəə Yüksək Razılığa gələn Tərəfin konkret hüquq və ya azadlıqları təmin etmək öhdəliyini deyil, xalqın azad iradə ifadəsini təmin edəcək seçkilər keçirmək öhdəliyini təsbit edir. Lakin Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, bu müddəə fərdi hüquqları, o cümlədən seçmək və namizədliyini irəli sürmək hüquqlarını təsbit edir (baxın: *Mathieu-Mohin və Clerfayt Belçikaya qarşı*, 2 mart 1987-ci il, 46-51-ci bəndlər, A Cildi, 113-cü nömrə). Konvensiyanın təfsiri və tətbiqi zamanı Məhkəmə davamlı olaraq demokratik prinsiplərin vacibliyini ön plana çəkmiş və 1 saylı Protokolun 3-cü maddəsində təsbit olunmuş hüquqların qanunun aliliyinin təmin olunduğu səmərəli və mötəbər demokratiyanın əsaslarının yaradılması və qorunması üçün həlledici əhəmiyyətə malik olduğunu bildirmişdir (yenə orada, 47-ci bənd; həmçinin baxın: *Hirst Birləşmiş Krallığa qarşı (2-ci nömrə)* [GC], 74025/01 nömrəli şikayət, 58-ci maddə, İHAM 2005-IX).

46. 1 saylı Protokolun 3-cü maddəsində təsbit edilmiş hüquqlar mütləq deyil. Burada “vəziyyətdən irəli gələn məhdudiyyətlərin” tətbiq edilməsi üçün imkan mövcuddur və Razılığa gələn Tərəf seçkilərin öz mülahizəsinə uyğun keçirilməsində geniş səlahiyyətlərə malikdir (baxın: yuxarıda qeyd olunan *Mathieu-Mohin və Clerfayt işi*, 52-ci bənd; *Matthews Birləşmiş Krallığa qarşı* [GC], 24833/94 nömrəli şikayət, 63-cü bənd, İHAM 1999-I; və *Labita İtaliyaya qarşı* [GC], 26772/95 nömrəli şikayət, 201-ci bənd, İHAM 2000-IV). Bununla belə, son olaraq məhz Məhkəmə 1 saylı Protokolun 3-cü maddəsinin tələblərinə əməl olunub-olunmadığını müəyyənləşdirir. Xüsusilə, Məhkəmə əmin olmalıdır ki, irəli sürülən şərtlər qeyd olunan hüquqları onların mahiyyətinə zərər gətirəcək dərəcədə pozmur və səmərəli surətdə həyata keçirilməsinə mane olmur. Məhkəmə eyni zamanda əmin olmalıdır ki, bu şərtlər qanuni məqsədlərə çatmaq üçün tətbiq edilir və məhdudiyyətlərin tətbiqi üçün istifadə olunan vasitələr qeyri-mütənasib deyil (baxın: yuxarıda qeyd

edilən *Mathieu-Mohin və Clerfayt işi*, 52-ci bənd, və *Gitonas və digərləri Yunanıstana qarşı*, 1 iyul 1997-ci il, 39-cu bənd, Qərar və Qəraradlara dair Hesabatlar, 1997-IV). Belə şərtlər qanunverici orqanın seçilməsində xalqın azad iradə ifadəsinə mane olmamalıdır – başqa sözlə, ümumi seçki hüququnun həyata keçirilməsi yolu ilə xalqın iradəsini müəyyən etmək məqsədi daşıyan seçki prosesinin bütövlüyü və səmərəliliyinin qorunması marağını əks etdirməli, ona zidd olmamalıdır (baxın: yuxarıda qeyd olunan *Hirst (2-ci nömrə) işi*, 62-ci bənd).

47. Bundan əlavə, insan hüquqlarının müdafiəsi vasitəsi olan Konvensiyanın məqsədi onun müddələrinin elə bir tərzdə təfsirini və tətbiqini tələb edir ki, bu zaman onların həyata keçirilməsi nəzəri və ya xəyali deyil, praktiki və səmərəli olsun (baxın: digər mənbələr ilə yanaşı, *Türkiyənin Birləşmiş Kommunist partiyası və digərləri Türkiyəyə qarşı*, 30 yanvar 1998-ci il, 33-cü bənd, Hesabatlar, 1998-I; *Chassagnou və digərləri Fransaya qarşı* [GC], 25088/94, 28331/95 və 28443/95 nömrəli şikayətlər, 100-cü bənd, İHAM 1999-III; və *Lykourazos Yunanıstana qarşı*, 33554/03 nömrəli şikayət, 56-cı bənd, İHAM 2006-VIII). Əgər kimsə seçkilərdə namizəd kimi iştirak etmək hüququndan əsassız olaraq istənilən anda məhrum edilə bilərsə, 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsində təsbit olunmuş və həqiqi demokratik rejim konsepsiyasının tərkib hissəsi olan bu hüquq sadəcə xəyali xarakter daşıyacaq. Beləliklə, seçilmək hüququnun həyata keçirilməsi üçün şərtlərin müəyyən edilməsində Dövlətlərin geniş səlahiyyətlərə malik olması həqiqət olsa da, hüquqların səmərəliliyi prinsipi tələb edir ki, seçki prosesində əsassız qərarlar qəbul edilməsinin qarşısının alınması üçün kifayətedici təminatlar olsun (baxın: *Podkolzina Latviyaya qarşı*, 46726/99 nömrəli şikayət, 35-ci bənd, İHAM 2002-II). Əsassız qərar qəbul edilməsinin qarşısının alınması prinsipi ilkin olaraq seçilmək hüququ ilə bağlı irəli sürülən şərtlərlə əlaqədar qeyd olunsada, o, fərdi seçki hüquqlarının səmərəliliyi məsələsinin qalxdığı digər vəziyyətlərə (baxın: *Namət Əliyev Azərbaycana qarşı*, 18705/06 nömrəli şikayət, 72-ci bənd, 8 aprel 2010-cu il), o cümlədən seçkilərin nəticələrinin yoxlanılması və etibarsız sayılması qaydasına da aiddir (baxın: *Kovach Ukraynaya qarşı*, 39424/02 nömrəli şikayət, 55-ci bənd, İHAM 2008-...).

48. Məhkəmə vurğulamışdır ki, seçkilərin keçirilməsinə görə məsul olan orqanların şəffaf şəkildə fəaliyyət göstərməsi və siyasi manipulyasiyalara məruz qalmayaraq qərəzsizliyini və müstəqilliyini qoruması vacibdir (baxın: *Gürcüstanın Əmək Partiyası Gürcüstana qarşı*, 9103/04 nömrəli şikayət, 101-ci bənd, 8 iyul 2008-ci il) və onlar tərəfindən həyata keçirilən proseslər zamanı əsassız qərarlar qəbul edilməsinin qarşısını almaq üçün minimal təminatlar olmalı, onların qərarları kifayət qədər əsaslandırılmalıdır (baxın: yuxarıda qeyd olunan *Namət Əliyev işi*, 81-90-cı bəndlər və *Kovach işi*, 59-60-cı bəndlər).

49. Məhkəmə qeyd edir ki, o, *Kərimova işi* ilə bağlı qərarında oxşar faktları özündə əks etdirən şikayətə əvvəllər baxmışdır (baxın: *Kərimova Azərbaycana qarşı*, 20799/06 nömrəli şikayət, 30 sentyabr 2010-cu il). *Kərimova işində* mövcud olan faktlardan görünürdü ki, seçkilərin nəticələri əsassız olaraq etibarsız sayılmasaydı, ərizəçi deputat seçiləcəkdi (yenə orada, 9-cu və 47-ci bəndlər). Lakin *Kərimova işindən* fərqli olaraq hazırkı işdə ərizəçinin seçki dairəsindən deputat seçiləcəyini dəqiq müəyyən etmək mümkün deyil. Xüsusilə, ərizəçi sərəncamında olan MənSK-ların səsvermənin nəticələrinə dair protokollarının surətlərinə əsaslanaraq ən çox səs topladığını iddia etsə də, DSK və ya MSK tərəfindən səslərin hesablanmasında o, heç bir zaman rəsmi olaraq seçilmiş namizəd kimi göstərilməmişdir (*Kərimova işindən* fərqli olaraq). Bu baxımdan Məhkəmə qeyd edir ki, işin hallarına görə qaçılmaz olan vəziyyətlər istisna olmaqla, səsvermənin nəticələrinə dair aşağı seçki komissiyaları tərəfindən tərtib edilmiş protokollar əsasında verilmiş səslərin dəqiq sayının müəyyən edilməsinə və ərizəçinin dairəsində kimin seçilməli olduğunu müəyyənləşdirməyə cəhd göstərməklə ölkənin seçki orqanlarını əvəz etmək və ya birinci instansiya məhkəməsinin funksiyalarını yerinə yetirmək Məhkəmənin vəzifəsi deyil (baxın: see, *mutatis mutandis*, yuxarıda qeyd olunan *Namət Əliyev işi*, 77-ci bənd). Bununla belə, işin faktiki hallarından kifayət qədər aydın görünür ki, ərizəçi öz seçki dairəsində digər namizədlər arasında ən çox səs toplayanlardan biri idi və hakimiyyət orqanlarının seçkilərin nəticələrini etibarsız saymaq barədə qərarı ərizəçinin Milli Məclisin deputatı seçilmək şansına təsir göstərmişdir. Bu baxımdan Məhkəmə həmçinin bir daha qeyd edir ki, 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsi bilavasitə seçkilərdə qalib gəlmək hüququnu deyil, ədalətli və demokratik şəraitdə keçirilən seçkilərdə namizəd kimi iştirak etmək hüququnu təmin edir (yenə orada, 75-ci bənd).

50. Bundan əlavə, həqiqətən də hazırkı işdə seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair MSK qərar qəbul etməzdən qabaq ərizəçi onun dairəsinə daxil olan üç seçki məntəqəsində onun əleyhinə qanun pozuntularının törədilməsi barədə MSK-ya şikayət etmişdir. Buna görə də belə bir arqument irəli sürülə bilər ki, MSK-nın qərarı ərizəçinin müvafiq vəsatəti ilə bağlı qəbul edilmişdir. Lakin MSK-nın qərarı ərizəçinin etdiyi xahişdən açıq-aydın kənara çıxmış və dairəyə daxil olan məntəqələrin çoxunda səsvermənin nəticələri

etibarsız sayılmışdır ki, bunun da nəticəsində bütünlükdə seçki dairəsi üzrə nəticələr etibarsız hesab edilmişdir.

51. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair MSK-nın qərarı ilə ərizəçinin seçkilərdə namizəd kimi iştirak etmək hüququnun səmərəli şəkildə həyata keçirilməsinə müdaxilə edilmişdir. İndi bu müdaxilənin Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsinin tələblərinə cavab verib-vermədiyini müəyyənləşdirmək lazımdır.

52. Hökumət bəyan etmişdir ki, seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair mübahisə edilən qərar seçicilərin azad surətdə öz fikrini ifadə etməsini qanunsuz müdaxilələrdən qorumaq və yalnız qanuni surətdə seçilmiş namizədlərin parlamentdə təmsil olunmalarını təmin etmək məqsədilə qəbul edilmişdir. Lakin Məhkəmə qanun pozuntularının miqyasını və onların bütünlükdə dairə üzrə seçkilərin nəticələrinə təsirini səylə araşdırmağa cəhd göstərmədən sadəcə bəzi seçki məntəqələrində belə pozuntuların baş verməsi faktını əsas götürərək bütünlükdə seçki dairəsi üzrə verilmiş səsələrin etibarsız sayılması təcrübəsinin 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsindən irəli gələn qanuni məqsədlərə xidmət etdiyinə şübhə ilə yanaşır (müqayisə üçün, *mutatis mutandis*, yuxarıda qeyd olunan *Kovach işi*, 52-ci bənd və yuxarıda qeyd olunan *Kərimova işi*, 46-cı bənd). Bununla belə, aşağıdakı səbəblərə görə Məhkəmədən bu məsələ ilə bağlı son fikrini ifadə etmək tələb olunmur.

53. Hazırkı iş üzrə MSK və ölkə məhkəmələri tərəfindən qəbul edilmiş qərarları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, onlar əsas etibarilə *Kərimova qərarında* göstərilmiş səbəblərə görə 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsinin tələblərinə uyğun gəlmir. Xüsusilə, Məhkəmə aşağıdakıları qeyd edir.

54. Ərizəçinin dairəsində seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair MSK tərəfindən 12 noyabr 2005-ci ildə qəbul edilmiş qərarla bağlı (baxın: qərarın 9-cu bəndi) Məhkəmə qeyd edir ki, qərarla MənSK-ların protokollarına edilməsi iddia olunan “yolverilməz düzəlişlər” və ya digər “qanun pozuntularının” nədən ibarət olması göstərilməmiş, bu “düzəlişlər” və “qanun pozuntularının” təbiəti ilə bağlı dəqiqləşdirmə aparılmamış və iddia olunan pozuntuların hansı səbəbə müvafiq seçki məntəqəsində səsvermənin nəticələrinə təsir göstərdiyi və seçicilərin əsl iradəsini müəyyən etməyə imkan vermədiyini izah edilməmişdir. Belə vəziyyətdə Məhkəmə MSK-nın qərarının əsassız olduğunu qeyd etməyə bilməz.

55. Bundan əlavə, Məhkəmə qeyd edir ki, *Kərimova işində* olduğu kimi burada da MSK və məhkəmələrin ölkənin seçki qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş bir sıra prosedur təminatlarına əməl etməmələri anlaşılmazdır. İlk növbədə, bütünlükdə seçki dairəsi üzrə seçkilərin nəticələrini etibarsız saymazdan öncə səsələrin yenidən hesablanması imkanı nəzərdən keçirilməmişdir. Hətta səsələrin yenidən hesablanması Azərbaycan qanunvericiliyinə görə məcburi olmadığına (MSK-nın mülahizəsindən asılı olduğuna) dair Hökumətin arqumentləri nəzərə alınarsa, Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə MSK seçkilərin nəticələrini etibarsız saymazdan qabaq səsələrin yenidən hesablanması imkanını nəzərdən keçirə və ya bu imkandan istifadə etməməsinin səbəblərini izah edə bilərdi. İkincisi, Məhkəmə qeyd edir ki, dövlət orqanları seçkilərdə seçilməyən namizədlərin lehinə edilmiş qanun pozuntularına görə seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasının qadağan edilməsinə dair Seçki Məcəlləsinin 114.5-ci maddəsinin tələblərinə məhəl qoymamışlar. Beləliklə, bu normaya görə seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair qərarı qəbul etməzdən öncə dövlət orqanları ilk növbədə verilmiş səsələri və baş vermiş qanun pozuntularının kimin lehinə törədildiyini müəyyənləşdirməlidirlər. Lakin hazırkı işdə bu edilməmişdir. Məhkəmə belə hesab edir ki, dövlət orqanlarının səsələrin yenidən hesablanması barədə qərar çıxarmamaları, yaxud Seçki Məcəlləsinin 114.5-ci maddəsinin tələblərini nəzərə almamaları və bunun səbəbini heç bir formada izah etməmələri seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair qərarın əsassız olmasına dəlalət edir (müqayisə üçün yuxarıda göstərilən *Kərimova işi*, 49-51-ci bəndlər).

56. Son olaraq Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi yuxarıda qeyd edilən bütün məqamları dəfələrlə ölkə məhkəmələrinə etdiyi şikayətlərdə qaldırsa da, məhkəmələr məsələlərə adekvat münasibət göstərməmiş və MSK-nın gəldiyi nəticələri təkrar etmişlər. Onlar əsas etibarilə MənSK-ların protokollarının qanunsuz olaraq düzəlişlər edilmiş əsillərindən ibarət olan əsas sübutları araşdırmaqdan imtina etmiş və MSK qərarının seçki qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olub-olmamasını yoxlamamışlar. Beləliklə, ərizəçinin seçkilər ilə bağlı şikayətlərinin araşdırılması qeyri-səmərəli həyata keçirilmişdir.

57. Yuxarıda qeyd olunan səbəblərə görə Məhkəmə belə nəticəyə gəlir ərizəçinin seçki dairəsində seçkilərin nəticələrinin etibarsız sayılmasına dair qərar əsassız olmuşdur, belə ki, bu qərar heç bir münasib və kifayətedici dəlillərlə əsaslandırılmamış və ölkənin seçki qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydalara zidd olmuşdur (baxın: bu qərarın 55-ci bəndi). Bu qərar ərizəçini seçkilərdə namizəd kimi iştirak etmək hüququnu səmərəli şəkildə həyata keçirməkdən məhrum etmiş və bununla da ümumi səsvermə yolu ilə

insanların iradəsini müəyyənləşdirmək məqsədi daşıyan seçki prosesinin bütövlüyünü və səmərəliliyini qorumaq marağı ilə ziddiyyət təşkil etmişdir.

58. Beləliklə, Konvensiyanın 1 saylı Protokolunun 3-cü maddəsi pozulmuşdur.

III. KONVENSIYANIN 14-cü MADDƏSİNİN POZULMASI İDDİASI

30. Yuxarıdakı şikayətlə yanaşı ərizəçi əsassız olaraq deputat mandatından məhrum edilməsinin müxalifət partiyasının üzvü olması ilə bağlı olmasından da şikayət etmişdir. Bununla o, Konvensiyanın 14-cü maddəsinin pozulduğunu bildirmişdir ki, bu maddədə də qeyd edilir:

“Bu Konvensiyada təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlardan istifadə cins, irq, rəng, dil, din, siyasi və digər baxışlar, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqlara mənsubiyyət, əmlak vəziyyəti, doğum və ya digər status kimi hər hansı əlamətlərinə görə ayrı-seçkilik olmadan təmin olunmalıdır.”

31. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət yuxarıda baxılmış şikayətlə bağlıdır və buna görə də onun kimi baxılması mümkün hesab edilməlidir.

61. Bununla belə, 1 saylı Protokolun 3-cü maddəsinin pozulması ilə bağlı yuxarıda gəldiyi nəticəni nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, bu işdə Konvensiyanın 14-cü maddəsinin pozulub-pozulmamasını yoxlamağa zərurət yoxdur.

IV. KONVENSIYANIN 6-cı MADDƏSİNİN POZULMASI İDDİASI

32. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsi əsasında şikayət edərək bildirmişdir ki, ölkədaxili məhkəmə prosesləri ədalətsiz həyata keçirilmiş və əsassız qərarlar qəbul edilmişdir. Konvensiyanın 6-cı maddəsində bildirilir:

“Hər bir kəsin ... mülki hüquq və vəzifələrinin müəyyən edilməsi ilə bağlı işə ... məhkəmə tərəfindən ... ədalətlə baxılması hüququ vardır ...”

63. Məhkəmə qeyd edir ki, mübahisə edilən proseslər ərizəçinin parlament seçkilərində namizəd kimi iştirak etmək hüququ ilə bağlı olmuşdur. Beləliklə, mübahisə predmetini onun siyasi hüquqları təşkil etmiş və Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin mənasında “mülki hüquq və vəzifələrin” müəyyən edilməsi ilə bağlı olmamışdır (baxın: *Pierre-Bloch Fransaya qarşı*, 21 oktyabr 1997-ci il, 50-ci bənd, Hesabatlar, 1997-VI; *Cherepkov Rusiyaya qarşı* (qərar), 51501/99 nömrəli iş, İHAM 2000-I; *Ždanoka Latviyaya qarşı* (qərar), 58278/00 nömrəli şikayət, 6 mart 2003-cü il; və *Mütəllibov Azərbaycana qarşı* (qərar), 31799/03 nömrəli şikayət, 19 fevral 2004-cü il). Buna görə də, Konvensiyanın bu müddəası barəsində şikayət edilən prosesə tətbiq edilmir.

33. Beləliklə, bu şikayət 35-ci maddənin 3-cü bəndinin a) yarımbəndinin mənasında Konvensiya müddəalarına *ratione materiae* uyğun deyil və 35-ci maddənin 4-cü bəndinə görə rədd edilməlidir.

V. KONVENSIYANIN 41-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

34. Konvensiyanın 41-ci maddəsində bildirilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona əlavə Protokolların pozulduğunu müəyyən edərsə və əgər Yüksək Razılığa Gələn Tərəfin daxili hüququ kompensasiyanın yalnız qismən ödənilməsini mümkün hesab edərsə, Məhkəmə, zəruri olduğu təqdirdə, zərərçəkmiş tərəfə ədalətli təminatın ödənilməsi barədə qərar çıxarır.”

A. Ziyan

1. Maddi ziyan

35. Ərizəçi namizədliyini irəli sürdüyü seçki dairəsində seçkilərin nəticələri etibarsız sayılmayacağı təqdirdə Milli Məclisin üzvü kimi əldə edəcəyi məbləğ, həmçinin seçkiqabağı təşviqata sərf etdiyi məbləğ də daxil olmaqla 134.938 avro məbləğində vurulmuş maddi ziyanın ödənilməsini tələb etmişdir.

67. Hökumət ərizəçinin tələbinə etiraz etmişdir.

68. Milli Məclisin üzvü kimi əldə edəcəyi əmək haqqının itirilməsi ilə bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, qərarın 49-cu bəndində müzakirə edildiyi kimi hazırkı işdə (*Kərimova işindən* fərqli olaraq) seçkilərin nəticələrinin əsassız olaraq ləğv edilməyəcəyi təqdirdə dairə üzrə məhz ərizəçinin namizədliyinin seçiləcəyi və onun parlamentin deputatı olacağını qəti şəkildə təsdiqləmək mümkün deyil. Buna görə də, Məhkəmənin ərizəçinin parlamentin deputatı kimi əmək haqqı alıb-ala bilməyəcəyi məsələsində spekulasiyaya yol verməsi mümkün deyil.

69. Seçkiqabağı təşviqata sərf edilən məbləğ ilə bağlı tələblərə gəlincə, Məhkəmə müəyyən edilmiş pozuntu ilə iddia olunan məbləğ arasında səbəbiyyət əlaqəsinin olmadığı qənaətinədir.

70. Buna görə də, Məhkəmə maddi ziyanın ödənilməsi ilə bağlı tələbi rədd edir.

2. Mənəvi ziyan

36. Ərizəçi dəymiş mənəvi ziyana görə 50.000 avro məbləğində vəsaitin ödənilməsini tələb etmişdir.

72. Hökumət tələb olunan məbləğin həddindən çox olduğunu bildirmiş və qeyd etmişdir ki, Konvensiyanın pozulması faktının müəyyən edilməsi özü-özlüyündə yetərli ədalətli kompensasiyadır.

73. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi mənəvi ziyana məruz qalmışdır və bu ziyanı yalnız 1 sayılı Protokolun 3-cü maddəsinin pozulması faktının müəyyən edilməsi ilə kompensasiya etmək mümkün deyil. Məhkəmə ədalətli qiymətləndirmə apararaq ərizəçiyə dəymiş mənəvi ziyana görə tutulacaq vergi də daxil olmaqla 7.500 avro ödənilməsini qət edir.

B. Xərclər və məsrəflər

37. Ərizəçi hüquqi xidmətlərə çekilən xərclər, tərcümə xərcləri və poçt məsrəfləri də daxil olmaqla Məhkəməyə müraciətlə bağlı çekilmiş xərc və məsrəflərə görə 3.750 avro məbləğində vəsaitin ödənilməsini tələb etmişdir.

75. Hökumət bu tələblərə etiraz etmişdir.

76. Məhkəmənin presedent hüququna görə ərizəçinin çekdiyi xərc və məsrəflər yalnız o zaman ona ödənilir ki, bu xərc və məsrəflərin həqiqətən də və zəruri olaraq çekildiyi müəyyən edilsin və məbləği ağlabatan olsun. İşdə olan sənədləri və yuxarıda qeyd olunmuş meyarları nəzərə alaraq Məhkəmə çekilmiş bütün xərc və məsrəflərə görə ərizəçiyə tutulacaq vergi də daxil olmaqla 1.600 avro məbləğinin ödənilməsini qət edir.

C. Faizlərin ödənilməsi

38. Məhkəmə ödənilməyən məbləğə görə faiz dərəcəsinin Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq hesablanmasını və bura üç faiz əlavə edilməsini münasib hesab edir.

YUXARIDAKILARI NƏZƏRƏ ALARAQ, MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ

1. Şikayətin baxılacaq işlərin siyahısından çıxarılmasına dair Hökumətin vəsatətini *rədd edir*;
2. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsi və Konvensiyanın 14-cü maddəsi əsasında edilmiş şikayətlərə baxılmasını mümkün və digər şikayətlərə baxılmasını mümkünsüz *hesab edir*;
3. Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 3-cü maddəsinin pozulduğunu *qət edir*;
4. Konvensiyanın 14-cü maddəsinin pozulması ilə bağlı şikayətə ayrıca baxılmasına zərurət olmadığını *qət edir*;
5. *Qərara alır ki*,

(a) Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq cavabdeh Dövlət qərarın qüvvəyə minməsindən sonra üç ay ərzində tutulacaq faiz də daxil olmaqla aşağıdakı məbləğlərdə vəsaiti

ödəmənin həyata keçirilməsi zamanı mövcud olan məzənnəyə uyğun olaraq Azərbaycan manatı ilə ödəməlidir:

- (i) tutulacaq vergi də nəzərə alınmaqla mənəvi ziyana görə 7.500 (yeddi min beş yüz) avro;
- (ii) ərizəçidən tutulacaq vergi də daxil olmaqla xərc və məsrəflərə görə 1.600 (min altı yüz) avro;

(b) yuxarıda qeyd edilən üç ayın keçməsindən sonra ödəmənin həyata keçirilməsinə qədər gecikdirilən müddət üçün yuxarıda göstərilən məbləğdən Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcəsinə uyğun olaraq faizlər ödənilməli və buna üç faiz də əlavə edilməlidir;

6. Ərizəçinin ədalətli kompensasiya tələbinin digər hissələrdə rədd edilməsini *qət edir*.

Qərar Məhkəmənin Prosedur Qaydalarının 77-ci Qaydasının 2 və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq 10 yanvar 2012-ci ildə ingilis dilində və yazılı şəkildə tərtib edilmişdir.

Soren Nilsen
Katib Sədr

Nina Vajiç